

КОМУНІКАТИВНІ ФУНКЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ УМОВНИХ РЕЧЕНЬ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

В статті розглянуто особливості умовних речень та визначено типи умовного значення: прямої умови (відкрита і гіпотетична умова), непрямої умови; вказано підрядні сполучники у реченнях умови сучасної англійської мови і наведено їхні відповідники у середньоанглійській мові; визначено та проаналізовано комунікативні функції умовних речень в сучасній англійській і в середньоанглійській мові; обґрунтовано додаткові комунікативні функції в пам'ятках північних діалектів середньоанглійської мови ("Cursor Mundi", "The Pricke of Conscience", "The Towneley Plays", "The York Plays").

У сучасних граматичних студіях до парадигми складного речення включають складнопідрядні та складносурядні речення. Перші містять два або більше головних речень, для яких характерними є паратактичні зв'язки, тобто вони є незалежними один від одного та функціонально рівними. Складнопідрядне речення є комбінацією головного речення і одного або декількох підрядних, тобто таких, що є залежними від головного речення. Для складнопідрядних речень характерними є гіпотактичні зв'язки [1]. Як стверджує М. Корі [2], формально, такий поділ існував і в середньоанглійській мові.

Метою статті є аналіз комунікативних функцій умовних речень у пам'ятках середньоанглійської мови (північні діалекти). **Об'єктом дослідження** є умовні речення в середньоанглійській мові. **Предмет дослідження** складають комунікативні функції умовних речень. **Актуальним** виявляється дослідження комунікативних функцій підрядних умовних речень в історичній перспективі, а саме проведення паралелей відповідності комунікативних функцій у сучасній англійській та середньоанглійській мові. Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі конкретні завдання: 1) визначити типи умовного значення та найуживаніші підрядні сполучники в реченнях умови в сучасній англійській мові; 2) порівняти та визначити еквіваленти підрядних сполучників речень умови в сучасній та середньоанглійській мові; 3) класифікувати комунікативні функції умовних речень в сучасній англійській і співвіднести їх із відповідними функціями умовних речень в середньоанглійській мові.

Дослідники, що працюють у царині синтаксису складного речення (Р. Квірк, А. Редфорд, Н. Решер, О. Фішер) неодноразово звертали увагу на розмаїття функцій, виконуваних підрядними умовними реченнями. Звернімо увагу на те, що термін "комунікативна функція" не є загальноживаним стосовно підрядних умовних речень. Більшості граматичним студіям властивий інший підхід, згідно з яким виокремлюють типи умовних речень, зокрема, інструкції, вимоги, обіцянки тощо. Отже, зв'язок між головним та підрядним реченнями вищеназваного типу називають умовним. У таких реченнях можливість виконання дії, поданої у головному реченні, залежить від умови, вираженої у підрядному [3]. Р. Квірк та ін. [1] виділяють такі типи умовного значення (див. рис. 1).

Умовні речення із значенням прямої умови вказують на те, що ситуація, відображена в головному реченні прямо залежить від виконання умови підрядного речення. У випадках з непрямою умовою, підрядне речення та умова, вказана в ньому, не пов'язана із ситуацією, відображеною в головному. У реченні з відкритою умовою інформація у головному реченні може відповідати дійсності, але й може бути неправдивою. Гіпотетична умова виражає віру мовця в те, що умова не є, не була або не буде виконана [1] (див. рис. 1).

У сучасній англійській мові найуживанішими підрядними сполучниками в реченнях умови є *if* та *unless* [4; 5]. До інших належать *as long as*, *so long as*, *assuming (that)*, *given (that)*, *in case*, *in the event that*, *just so (that)*, *on condition (that)*, *provided (that)*, *providing (that)*, *supposing (that)*.

З іншого боку, існують не лише стверджувальні умовні речення, але й умовні запитання (*If I do it, can I go?*), умовні прохання (*If I may, I will say the truth*), умовні інструкції та команди (*If she doesn't call, give her hell!*), умовні обіцянки (*If you pass the exam, I'll buy you a new book*), умовні поради (*If you don't know what to do, ask your friend*) тощо. У цьому контексті виділяють низку комунікативних функцій, виконуваних умовними реченнями (див. рис. 2) [5].

Вищенаведена класифікація слугувала тим інструментом, який уможливив виявлення функцій умовних речень у пам'ятках середньоанглійської писемності.

Принагідно нагадаємо, що [6] середньоанглійський період справедливо вважають "діалектною фазою англійської мови". У цей період (1150-1500) мовна ситуація характеризується високою варіативністю мовних форм, а також гетерохронністю змін, що відбуваються у північних і південних ареалах Англії. Деякі дослідники виділяють чотири середньоанглійські діалекти: Північні, Східно-Центральні, Західно-Центральні та Південні [6]. Інші додатково поділяють Південну групу на Південно-Західні та Південно-Східні [7]. Проте останнім часом утвердилася думка, згідно з якою, такий поділ є занадто спрощеним. Щодо сучасного стану взаємодії діалектів англійської мови, то можна з упевненістю говорити про їхній інтенсивний взаємовплив. Згідно з нашою робочою гіпотезою, подібне відбувалося й у середньоанглійський період [8].

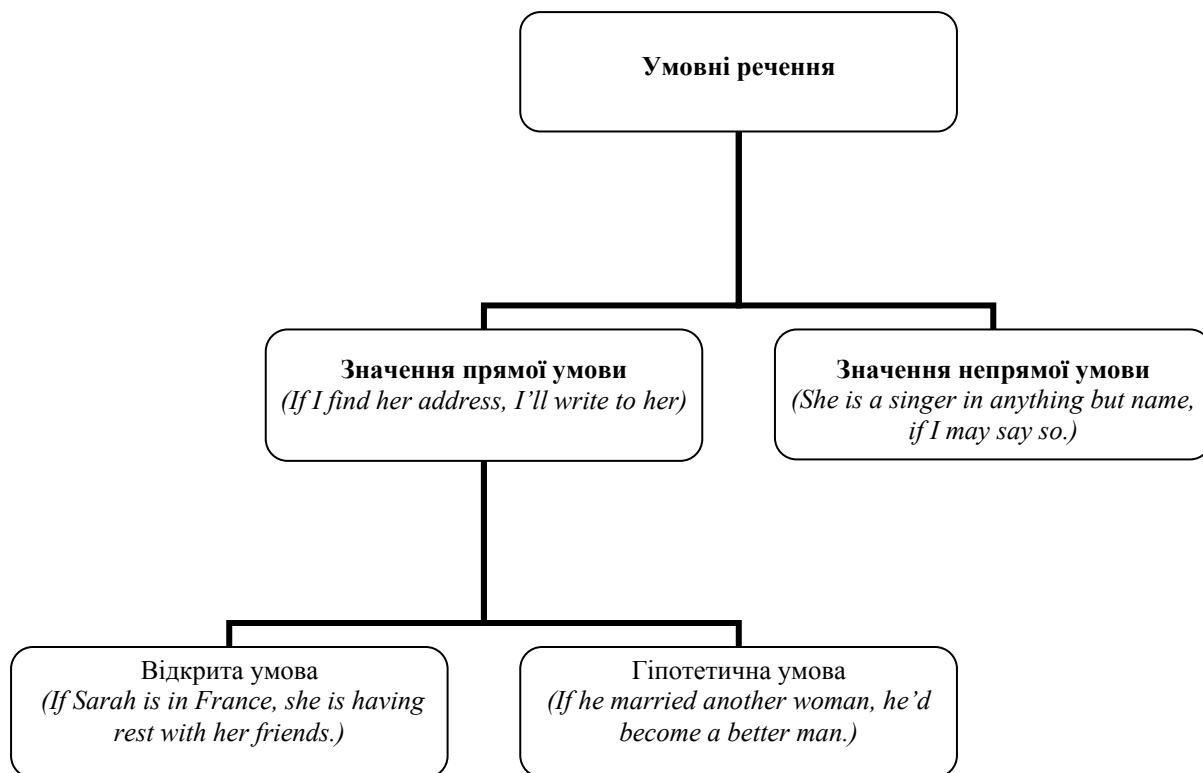

Рис. 1. Типи умовного значення.

Рис. 2. Комунікативні функції умовних речень в сучасній англійській мові.

В якості матеріалу для висвітлення шляхів реалізації комунікативних функцій умовних речень в Північних діалектах середньоанглійської мови було обрано такі пам'ятки середньоанглійського періоду: "Cursor Mundi" (1300), "The Pricke of Conscience" (1290?-1350), "The Towneley Plays" (1360?-1450) та "The York Plays" (1376?-1569) [9-12].

У цей період найуживанішим сполучником є (з)if (that). Речення, уведене сполучником (з)if (that), часто супроводжувалося корелятивним елементом в головному реченні: *than(ne)*, *then(ne)*, *tho*, *algates*, *certes*, тощо [3], а також, сполучні фрази на зразок *if so be / were that*, *be so* і рідше – *in case that*. Наприклад:

And if he wil not suffre than, My pepull for to passe in pees (The York Plays, 157-58) – "І якщо він не постраждає, то мій народ прийде з миром".

And if so be thei die in that drede, To thi blisse thane baynly thou thame bringe (The York Plays, 149-50) – "І якщо вони помруть у страху, приведи їх веселими і готовими".

Пізніше до класу умовних сполучників долучають *and*, *and if*:

And if we couthe understand wele, Ilk day we may takens of dede fele (The Pricke of Conscience, 2092-93) – "І якби ми правильно зрозуміли, того ж дня ми зробили б добру справу".

Еквівалентами сучасних сполучників "*if only*" та "*provided that*", в середньоанглійській мові були "*so (that)*" та "*to that forward that*":

God graunte me happe so that I might, Haue grace to gete goode companye (The York Plays, 75-76) – "Бог дарує мені щастя, щоб я мав милість отримати хороше товариство".

Зафіксовано також речення із сполучником "*but if / bot if*" – середньоанглійським відповідником сучасного сполучника "*unless*":

Bot if he wille hym repent and shrife, Of alle swilk syns here in his lyfe (The Pricke of Conscience, 3380-81) – "Якщо він не хоче, щоб він шкодував за всі такі гріхи в його житті".

Як показує матеріал дослідження, середньоанглійська мова демонструє той самий інвентар комунікативних функцій умовних речень, які знаходимо у мові сучасній. Було також визначено, що для середньоанглійської мови так само, як і для сучасної англійської, характерним є контамінація однієї функції з іншою або їх синтезування.

Результати дослідження цього питання подано у Табл. 1.

Таблиця 1.

Комунікативні функції умовних речень в сучасній та середньоанглійській мові

Сучасна англійська мова	Середньоанглійська мова
1. Припущення	
"If there were life on other planets, it might be scientifically more advanced than we."	<i>If ani barn of hir war pinc, I might hald it als for mine</i> (Cursor Mundi, 2601-02) – "Якби будь-яка її дитина була живою істотою, я міг би утримувати її як свою".
2. Пояснення	
"If he is not here, something must have happened."	<i>God graunte me happe so that I might, Haue grace to gete goode companye</i> (The York Plays, 75-76) – "Бог дарує мені щастя, щоб я мав милість отримати хороше товариство."
3. Казуальність	
"If AIDS could be cured, death rate would decrease."	<i>And if he ett of anoþer tre, suld he neuer thresti be</i> (Cursor Mundi, 1019-20) – "А якщо він з'їсть з іншого дерева, вже ніколи не буде він спраглим".
4. Інструкції	
"If you need to turn on the washing machine, just press the button."	<i>Ffor if my master com, welcom hym then</i> (The Towneley Plays, 23-24) – "Якщо прийде мій господар, гостинно прийміть його".
5. Контроль	
"If you press 4, water will flow from the tap."	<i>If yoe will in hym trowe or triste, He will be with yooeuere and aye</i> (The York Plays, 349-50) – "Якщо ти будеш в нього вірити, Він буде з тобою знову". (контроль+обіцянка).
6. Обіцянка	
"If you write the article, I'll take you to a conference."	<i>And if thou myght not meve ne mum, I sall the saffe fro synne and shame</i> (The York Plays, 175-76) – "І якщо ти не зможеш поворушити ротом, я вилікую тебе від гріха та ганьби".

Сучасна англійська мова	Середньоанглійська мова
7. Вибачення	
"If only I had known his mother had died, I wouldn't have said that."	<i>And if any of you thynk I did amys, I shal it amend wars then it is</i> (The Towneley Plays, 331-32) – "І якщо хтось з вас думає, що я зробив помилку, тоді я виправлю її".
8. (Сувор)а вимога	
"If you come with a dog, leave it outside."	<i>And if he be til God bousom, Til endeles blis at be last to com</i> (The Pricke of Conscience, 85-86) – "І якщо він покірний Богу, безкінечне блаженство врешті-решт до нього прийде".
9. Погроза	
"If you come here again, I'll call the police."	<i>And, if he fraward be, to wende, Til pyne of helle, þat has nan ende</i> (The Pricke of Conscience, 87-88) – "Якщо ж він зробить навпаки, то пройде через муки Аду, яким немає кінця".
10. Переговори	
"If you sign these papers, we will buy the enterprise."	<i>And so that yoe the soth will saye, To come and go I graunte you grith</i> (The York Plays, 205-06) – "І лише якщо ти правду скажеш, я відпущу тебе з миром".

З іншого боку, крім вищенаведених комунікативних функцій, у пам'ятках північних діалектів умовні речення виконують низку таких функцій, зокрема:

– **прохання**: *And if any man þat es clerk, Can fynde any errour in þis werk, I pray hym he do me þat favour, þat he wille amende þat errour* (The Pricke of Conscience, 9587-90) – "І якщо людина, яка є письменником, зможе знайти помилку в цій роботі, я благаю її зробити мені таку послугу і виправити цю помилку";

– **здивування**: *If he be moste in myghte and mayne, What nede has he?* (The York Plays, 65-66) – "І якщо він найвищий в силі, що йому потрібно?";

– **пропозиція**: *Come in if ye will* (The Towneley Plays, 369) – "Заходь, якщо хочеш".

Таким чином, доходимо висновку, що в сучасній англійській мові найвживанішими підрядними сполучниками в умовних реченнях є *if* та *unless*, хоча використовується і певна кількість інших. Для середньоанглійської мови характерним є вживання сполучника (*з*)*if (that)*, однак інші підрядні сполучники умовності так само вживались. У сучасній англійській мові умовні речення виконують низку комунікативних функцій, які також були характерними для середньоанглійської мови (результати на основі північних діалектів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Quirk R. A Comprehensive Grammar of the English Language / Quirk R., Greenbaum S., Leech J., Svartvik J.] – New York : Longman, 1985. – 1779 p.
2. Corrie M. Middle English – Dialects and Diversity / M. Corrie ; [ed. by Lynda Mugglestone] // The Oxford History of English. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – P. 86–120.
3. Fischer O. Syntax / O. Fischer ; [ed. by Norman Blake] // The Cambridge History of the English Language. – Vol. II. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 207–398.
4. Radford A. English Syntax / A. Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 259 p.
5. Rescher N. Conditionals / N. Rescher. – Massachusetts : A Bradford Book, 2007. – 246 p.
6. Baugh A. C. A History of the English Language / A. C. Baugh, T. Cable. – London : Routledge, 2002. – 447 p.
7. Momma H. The History of the English Language / H. Momma, M. Matto. – Oxford : Wiley-Blackwell, 2008. – 690 p.
8. Singh I. The History of English. A Student's Guide / I. Singh. – London : Hodder Education, 2005. – 226 p.
9. Calendarium de Cursor Mundi. – Corpus of Middle English Prose and Verse.
10. The Pricke of Conscience. – Corpus of Middle English Prose and Verse.
11. The Towneley Plays. – Corpus of Middle English Prose and Verse.
12. The York Plays. – Corpus of Middle English Prose and Verse.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Quirk R. A Comprehensive Grammar of the English Language / Quirk R., Greenbaum S., Leech J., Svartvik J.] – New York : Longman, 1985. – 1779 p.
2. Corrie M. Middle English – Dialects and Diversity / M. Corrie ; [ed. by Lynda Mugglestone] // The Oxford History of English. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – P. 86–120.
3. Fischer O. Syntax / O. Fischer ; [ed. by Norman Blake] // The Cambridge History of the English Language. – Vol. II. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 207–398.
4. Radford A. English Syntax / A. Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 259 p.
5. Rescher N. Conditionals / N. Rescher. – Massachusetts : A Bradford Book, 2007. – 246 p.

6. Baugh A. C. A History of the English Language / A. C. Baugh, T. Cable. – London : Routledge, 2002. – 447 p.
7. Momma H. The History of the English Language / H. Momma, M. Matto. – Oxford : Wiley-Blackwell, 2008. – 690 p.
8. Singh I. The History of English. A Student's Guide / I. Singh. – London : Hodder Education, 2005. – 226 p.
9. Calendarium de Cursor Mundi. – Corpus of Middle English Prose and Verse.
10. The Pricke of Conscience. – Corpus of Middle English Prose and Verse.
11. The Towneley Plays. – Corpus of Middle English Prose and Verse.
12. The York Plays. – Corpus of Middle English Prose and Verse.

Матеріал надійшов до редакції 11.04. 2012 р.

Кхеліл О. И. Коммуникативные функции английских условных предложений в исторической перспективе.

В статье рассмотрены особенности условных предложений и определены типы условного значения: прямого условия (открытое и гипотетическое условие), непрямого условия; указаны подчинительные союзы в предложениях условия современного английского языка и приведены их аналоги в среднеанглийском языке; определены и проанализированы коммуникативные функции условных предложений в современном английском и в среднеанглийском языке; обоснованы дополнительные коммуникативные функции в памятниках северных диалектов среднеанглийского языка ("Cursor Mundi", "The Pricke of Conscience", "The Towneley Plays", "The York Plays").

Khelil O. I. The Communicative Functions of the English Conditional Sentences in the Historical Perspective.

The article deals with the peculiarities of conditional sentences and defines types of conditional meaning: direct condition (open and hypothetical condition), indirect condition; specifies subordinate conjunctions in the conditional sentences in the Modern English and presents their equivalents in the Middle English; determines and analyzes the communicative functions of conditional sentences in the Modern and Middle English; substantiates the additional communicative functions found in the written records of the Northern Dialects ("Cursor Mundi", "The Pricke of Conscience", "The Towneley Plays", "The York Plays").